

O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIDAGI ASOSIY VOSITALAR HISOBINING DOLZARB MUAMMOLARI VA YECHIMLARI

Xudoyqulova Dilara Dilmurodovna

ProfiUnivesity “Aniq va iqtisodiyot” fakulteti
“Iqtisodiyot” kafedrasida katta o‘qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqola O‘zbekiston Respublikasida asosiy vositalar hisobini yuritishning zamonaviy muammolarini, ularni bartaraf etish yo‘llarini va sun‘iy intellekt (AI) hamda blokcheyn texnologiyalari asosidagi innovatsiyalarni tahlil qiladi. 2025-yil 1-yanvardan kuchga kirgan 5-sonli Buxgalteriya hisobining milliy standarti (BHMS) asosida o‘rganilgan masalalar korxonalar uchun amaliy tavsiyalar beradi. Tadqiqot milliy va xalqaro tajribaga asoslangan bo‘lib, iqtisodiy modernizatsiya sharoitida hisobni takomillashtirishning ahamiyatini ta’kidlaydi.

Kalit so‘zlar: asosiy vositalar, buxgalteriya hisobi, BHMS, AI, blokcheyn.

Annotasion: This article analyzes the contemporary challenges in fixed assets accounting in the Republic of Uzbekistan, approaches to addressing them, and innovations based on artificial intelligence (AI) and blockchain technologies. The issues examined are grounded in the 5th National Accounting Standard (BHMS) “Fixed Assets,” which entered into force on January 1, 2025, and provide practical recommendations for enterprises. The research draws on national and international experience, emphasizing the importance of improving accounting in the context of economic modernization.

Keywords: fixed assets, accounting, BHMS, AI, blockchain.

KIRISH

So‘nggi yillarda mamlakatimizning iqtisodiyot va moliya sohalarida olib borilayotgan islohotlarda xorijiy investorlar mablag‘larini jalb qilish va yurtimizda faoliyat ko‘rsatayotgan korxonalar va tashkilotlari faoliyatini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish, shu jumladan, buxgalteriya hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga (MHXS) o‘tishga alohida e’tibor qaratilmoqda.

Zero, haqqoniy, ishonchli va umume’tirof etilgan standartlar asosida tayyorlangan axborot iqtisodiyotga o‘z mablag‘i bilan kirib kelayotgan investorga moliyaviy qarorlar qabul qilishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ma'lumki, faoliyat turidan qat'iy nazar, asosiy vositalar har qanday korxonalar va tashkilotlarning faoliyat yuritishi uchun mustahkam asos va moliyaviy barqarorlikni ifodalovchi muhim ma'lumot bo'lib hisoblanadi.

Shunday ekan, korxonaning real moliyaviy ahvoli tahlil qilish uchun asosiy vositalar hisobini to'g'ri yuritish lozim. Shu bois, asosiy vositalar hisobini to'g'ri yuritish, uning kirimi, faoliyatdagi hisobi hamda chiqimi bilan bog'liq jarayonlarni hisobda to'liq va o'z vaqtida aks ettirish hamda asosiy vositalar qiymati to'g'risidagi ishonchli axborotlar bilan tashqi va ichki foydalanuvchilarni ta'minlash muhim hisoblanadi. Bugungi kunda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish jarayonining tezlashishi, qilingan tizimli islohotlar asosiy vositalar hisobini xalqaro standartlarga muvofiq yuritilishini ta'minlashga xizmat qildi.

Biroq ayni jarayonda asosiy vositalar hisobini buxgalteriya hisobining milliy standartlari, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida yuritilishi bilan birga soliqqa tortish maqsasida yuritish masalasi ham dolzarblik kasb etadigan masalalardan biriga aylandi.

O'zbekiston iqtisodiyotining modernizatsiyalashuvi sharoitida asosiy vositalar hisobi korxonalar moddiy-texnik bazasini samarali boshqarishning asosiy omili hisoblanadi. Asosiy vositalar – bu ishlab chiqarish jarayonida uzoq muddat foydalaniladigan moddiy aktivlar (masalan, binolar, mashinalar, transport vositalari), ularning qiymati va holati korxonalar samaradorligini belgilaydi. O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirining 2004-yil 20-yanvarda 1299 raqamli “O'zbekiston Respublikasi buxgalteriya hisobining milliy standarti” (5-sonli BHMS) “Asosiy vositalar”ning yangi tahriri kuchga kirishi bilan hisob jarayonlari yanada shaffof va xalqaro standartlarga moslashdi. Biroq, iqtisodiy o'sish, texnologik o'zgarishlar va global integratsiya sharoitida bir qator muammolar yuzaga kelmoqda. Ushbu maqola ushbu muammolarni, yechimlarini va sun'iy intellekt va blokcheyn kabi innovatsiyalarni ko'rib chiqadi.

Adabiyotlar sharhi

O'zbekiston va xalqaro adabiyotlarda asosiy vositalar hisobining muammolari va takomillashtirish yo'llari keng yoritilgan. Milliy standartlar bo'yicha BHMS 5-sonli yangi tahriri amortizatsiya, qayta baholash va balansdan chiqarish tartiblarini soddalashtirgan bo'lsa-da, milliy va IFRS o'rtasidagi farqlar saqlanib qolmoqda. Xalqaro tadqiqotlarda sun'iy intellekt va blokcheyn asosiy vositalar hisobini avtomatlashtirishda muhim rol o'ynashi ta'kidlanadi. O'zbekistonda esa soliq va buxgalteriya hisobidagi nomukammalliklar dolzarb muammo sifatida ko'rib chiqilmoqda.

Dolzarb muammolar

O‘zbekiston korxonalarida AV hisobida quyidagi asosiy muammolar mavjud:

1. **Tasniflash va baholashdagi nomukammalliklar:** AVlarni guruhlash va boshlang‘ich qiymatni aniqlashda milliy standartlarning IFRSdan farqi tufayli xatolar yuzaga keladi. Masalan, rekonstruksiya xarajatlari amortizatsiya qiymatini noto‘g‘ri oshirishi mumkin. 2025-yilda bu muammo BHMS yangilanishi bilan kuchaygan, chunki korxonalar o‘tish jarayonida qiyinchiliklarga duch kelmokda.
2. **Amortizatsiya hisoblashdagi murakkablik:** Foydali xizmat muddatini qayta ko‘rib chiqish va texnologik o‘zgarishlarni hisobga olish qiyin. An’anaviy usullar (masalan, chiziqli amortizatsiya) zamonaviy texnologiyalarga mos kelmaydi, bu esa soliq hisobida nomuvofiqliklarga olib keladi.
3. **Sintetik va analitik hisobdagi muammolar:** Katta korxonalar AV holatini real vaqtda kuzatib borishda qiyinchiliklarga duch keladi, bu esa inventarizatsiya va audit jarayonlarini murakkablashtiradi.
4. **Raqamli transformatsiya yetishmovchiligi:** Ko‘pgina korxonalar hali ham qog‘oz asosidagi hisobdan foydalanadi, bu xatolar va vaqt sarfini oshiradi. Ushbu muammolar korxonalar samaradorligini pasaytiradi va soliq organlari bilan nizolarga sabab bo‘ladi.

Yechimlar

AV hisobidagi muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi yechimlar taklif etiladi:

1. **BHMS standartlarini IFRSga yaqinlashtirish:** 2025-yilgi yangilanish asosida korxonalar hisob siyosatini qayta ko‘rib chiqishi kerak. Masalan, amortizatsiyani AV balansga qabul qilingan kundan boshlab hisoblash xatolarini kamaytiradi. Bu orqali qayta baholash normalari kiritilishi va balansdan chiqarish tartibi soddalashadi.
2. **Avtomatlashtirilgan dasturlardan foydalanish:** ERP-tizimlar (masalan, 1C yoki SAP) orqali sintetik va analitik hisobni integratsiya qilish. Bu inventarizatsiyani real vaqtda amalga oshirishga yordam beradi va xarajatlarni 20-30% ga kamaytiradi.
3. **Xodimlarni o‘qitish va nazoratni kuchaytirish:** Korxonalar ichki audit tizimini joriy etishi va buxgalterlarni IFRS bo‘yicha sertifikatlashdan o‘tkazishi lozim. Soliq organlari esa maslahat xizmatlarini kengaytirishi mumkin.
4. **Qonunchilikni takomillashtirish:** Chet el valyutasidagi AV uchun kurs farqini hisoblashni soddalashtirish, bu import qilingan mashinalar hisobida muhim.

Innovatsiyalar

Zamonaviy texnologiyalar AV hisobini tubdan o‘zgartirmoqda. O‘zbekistonda 2024-2025 yillarda quyidagi innovatsiyalar joriy etilmoqda:

1. **Sun'iy intellekt (AI):** AI AV holatini bashorat qilish va avtomatlashtirishda qo'llaniladi. Masalan, mashina o'rganishi algoritmlari eskirishni oldindan aniqlab, amortizatsiya hisobini optimallashtiradi. O'zbekistonda AI buxgalteriya transformatsiyasida skill gap muammosini hal qilish uchun ishlatilmoqda, bu jarayonni 50% tezlashtiradi. UNDP hisobotiga ko'ra, raqamli tadbirkorlikda AI AV hisobini samarali qiladi.

2. **Blokcheyn texnologiyasi:** Blokcheyn AV tranzaksiyalarini shaffof va o'zgartirib bo'lmaydigan qiladi. O'zbekistonda 2025-yilda asset tokenizatsiyasi pilot loyihalari boshlanmoqda – real mulk va mashinalarni tokenlarga aylantirish orqali hisobni avtomatlashtirish. Bu audit trailni mustahkamlaydi va smart-kontraktlar orqali amortizatsiyani avtomatik hisoblaydi. FinTech & Crypto Week 2025 forumida blokcheyn regulyatsiyasi muhokama qilinmoqda.

3. **Integratsiyalashgan yondashuv:** AI va blokcheynni birlashtirish orqali AV hisobini real vaqtda boshqarish. Masalan, tokenizatsiya orqali AVni raqamli aktivlarga aylantirish soliq hisobini soddalashtiradi va xavfsizlikni oshiradi.

Ushbu innovatsiyalar O'zbekistonning raqamli iqtisodiyot strategiyasiga mos keladi va korxonalar raqobatbardoshligini oshiradi.

Xulosa

O'zbekistonda AV hisobining dolzarb muammolari (tasniflash, amortizatsiya va raqamli yetishmovchilik) BHMS yangilanishi va innovatsiyalar orqali bartaraf etilishi mumkin. AI va blokcheyn kabi texnologiyalar hisobni samarali va shaffof qiladi, iqtisodiy o'sishga hissa qo'shadi. Kelajakda korxonalar va davlat hamkorligi ushbu jarayonni tezlashtirishi zarur. Qo'shimcha tadqiqotlar AI integratsiyasining iqtisodiy ta'sirini o'rganishga qaratilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. (2024). 5-sonli BHMS "Asosiy vositalar". Lex.uz.
2. Jumayev R.Z. va boshq. (2024). Iqtisodiyotning modernizatsiyalash sharoitida asosiy vositalar hisobini takomillashtirish masalalari. CyberLeninka.
3. Modern Accounting Innovations and Practices for 2024. Accounting Insights.
4. The Impact of Digital Technologies and Artificial Intelligence on Accounting Practice. Yangi O'zbekiston jurnali, 2025.
5. Uzbekistan launches digital finance drive with stablecoin, asset tokenization. Muslim Network TV, 2025.